

האם להרמב"ם יש מצוה לעשות תשובה

יום כפור

אלוה

ראה

נשא

תשובה / וודוי / תפילה / כוונת התפילה
מצוה כללית / מצוה שבלב

לע"נ זאב ארז' ע"ה בן יבלחט"א שניאור זלמן גליק

הרמב"ם כותב בספר המצוות "שצונו להתודות על העוונות והחטאים שחטאנו לפני הא-ל ולאמר אותם עם התשובה".¹ יש שאלה ידועה, מדוע מביא הרמב"ם רק מצות ווידוי ולא תשובה?

המנחת חינוך כותב² שלפי הרמב"ם אין מצות תשובה מן התורה, אלא כשירצה אדם לשוב, התורה אומרת לנו מה התהליך לזה, שקודם צריך להתוודות.

לכאורה יש להקשות, ישנה פסוק מפורשת בתורה שחייבים לעשות תשובה, "ושבת עד ה' אלקיך"³!

הנה אין זה קשיא, כי בפירוש פסוק זה יש מחלוקת מפרשים: הרמב"ן⁴ מפרש שהתורה אומרת שצריכים לעשות תשובה. גם הסמ"ק סובר כך ומונה מצות תשובה כאחד מהתרי"ג מצוות.

הרמב"ם⁵ מפרש שהוא הבטחה וסיפור דברים, שיהי' זמן שבני ישראל יחזרו בתשובה, ואז תבוא הגאולה כמו שאמרו רז"ל "אין ישראל נגאלין אלא בתשובה".⁶ היוצא מזה הוא שלפי הרמב"ם אין הפסוק מקור למצות תשובה.

אבל א"א ללמוד כמו המנ"ח, שהרי בכותרת להלכות תשובה כתב הרמב"ם "מצות עשה אחת והיא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתוודה". ויש אומרים שלפי הרמב"ם אכן יש מצות תשובה. וא"כ מדוע אינו מונאה במנין המצוות?

ב לכאורה י"ל בפשטות שבהתחלת ספר המצוות כתוב כללים, הנקראים שרשים, איזה מצוות נמנים ואיזה לא. בשרש ד' כתב הרמב"ם "אין ראוי למנות הציוויים הכוללים התורה כולה וכו'", שכל

מצות עשה ע"ג	1
מצוה שס"ד	2
ראה ל, ב	3
ראה ל, יא	4
הלכות תשובה פרק ה' הלכה ה'	5.
יומא פו, ב	6

מצוה שאין בו "מעשה מיוחד", שלא היינו יודעים ממצוה אחר, אינו נמנה בספה"מ.

לפי זה אפשר לומר שברור הוא שלהרמב"ם יש חיוב תשובה מן התורה. אלא מכיון שתוכן מצות תשובה היא, כמ"ש הרמב"ם,⁷ "ומה היא מצוות התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו. . ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד", היינו רק לחזק קיום שאר המצוות, ולכן אין בו מעשה מיוחד ולא נמנה. אבל ויודוי הוא אכן מעשה מיוחד, ולכן נמנה במנין דתרי"ג מצוות. אבל קשה לבאר כן, כי הרי החרטה לא היינו יודעים מתוך שאר המצוות, ולכן הרי זה מעשה מיוחד וחדש.

ג להבין זה צריך להבין קודם ענין התפילה. ברוב המצוות שאם לא נתכוון לא יצא, לא אומרים שלא עשה המצוה. לדוגמא מי שהניח תפילין בלי כוונה אין אומרים שלא הניח תפילין. אבל בנוגע לתפילה כותב הרמב"ם⁸ "שכל תפילה שאינה בכוונה אינה תפילה!"

הביאור בזה הוא שענין התפילה הוא כמ"ש להלן ברמב"ם, "חיוב מצוה זו כך הוא, שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום."⁹ אם אין מרגישים שמבקשים הצרכים מה', אין זה "חינון!" אעפ"כ במנין המצוות שבתלת היד החזקה כתוב שהמצוה הוא "להתפלל"¹⁰ בלי להזכיר כלל ענין ד"להתחנן!"

אלא הביאור בזה הוא, שכשיש שני צדדים למצוה, א' דכוונה וא' דמעשה, לדוגמא, תפילה, שיש החלק של אמירת התיבות והחלק של ההרגשה וכוונה, נמנה רק חלק המעשי, "להתפלל".

(עד"ז רואים במצות תלמוד תורה, שפסק בשו"ע¹¹ שאע"פ שהלומד - תושבע"פ - ואינו מבין לא יצא, המהרהר אינו מברך, כי הברכה הוא רק על המעשה.)

7. הלכות תשובה פרק ב' הלכה ב'

8. הלכות תפלה פרק א' הלכה ט"ו

9. שם, הלכה ב'

10. מצות עשה ה'

11. הלכות תלמוד תורה לאדמה"ז פרק ב' הלכה י"ב

ד לפי זה מבאר המבי"ט בספרו קרית ספר על הרמב"ם¹² זה שהרמב"ם לא מנה מצות תשובה, רק ווידוי: בכותרת דהלכות תשובה כותב הרמב"ם "מצות עשה אחת והיא שישוב החוטא מחטאו ויתודה", היינו שתשובה וווידוי הם שני חלקים מאותה מצוה. ולכן הרמב"ם מונה רק החלק המעשי, ווידוי.

ה אדמוה"ז מבאר בלקו"ת לשון חז"ל "תשובה ומעשים טובים". שלכאורה מה הקשר ביניהם, תשובה הוא מתקן עבירת שעבר, ומעשים טובים הם המצוות החדשים שהוא עושה?

ומבאר, שכל ענין התשובה הוא שלאח"ז יוכל לקיים התו"מ באופן נעלה יותר. עד שמצוותיו הם מעשים טובים ומאירים.

על פי לקוטי שיחות חלק ל"ח פרשת נשא שיחה א'

קיצור לחזרה

1. קשיא, מדוע לא מנה הרמב"ם מצות התשובה.

2. ביאור המנחת חינוך שאין תשובה מצוה מן התורה ופירוכו [קושיא מהפסוק "ושבת עד ה' אלקיך" ויישובו].

3. עוד ביאור, שתשובה היא מצוה כללית ופירוכו.

4. ביאור בענין התפילה, כוונה ומעשה. [עוד דוגמא ממצות תלמוד תורה].

5. על פי זה ביאור בתשובה שגם בה יש ב' ענינים: תשובה (בלב) ווידוי (בפה).

6. ביאור הלשון "תשובה ומעשים טובים".